

Раїса Гусленко, Олександр Гусленко

ПРО РОДИНУ ЄВГЕНА ГРЕБІНКИ

Тарас Шевченко. Портрет Євгена Павловича Гребінки, 1837

Історія села Лазірки на Полтавщині пов'язана із дружиною та донькою Є. П. Гребінки (1812–1848) – байкаря, поета, прозаїка.

З-під пера письменника вийшли класична українська байка («Малоросійські приказки», 1834, 1836), белетристика, зокрема історична (роман «Чайковський», 1843, повість «Нежинський полковник Золотаренко», 1842), романтична поезія. Стали народними славетні романи на слова Гребінки: «Очи черные», «Ні, мамо, не можна нелюба любить», «Помню, я еще молодужкой была».

Народився Євген Павлович у маєтку Убіжищі (нині село Мар'янівка біля міста Гребінки) на Полтавщині. Закінчив Ніжинську гімназію вищих наук (1825–1831). Приїхав до Петербурга 1834 року. Він мав велику заслугу в організації викупу з неволі Т. Г. Шевченка, виданні його «Кобзаря» (1840). «Червня 29-го того ж 1843 року бачимо Шевченка у Мосівці на балу у Т. Вільхівської <...>, куди привіз його Гребінка, а його знали яко письменника» (О. Кониський).

1841 або 1842 року Євген Гребінка познайомився з Марією Василівною Ростенберг (1827 р. н.), яка проживала тоді в селі Рудці в нерідного дідуся підполковника А. А. Санковського й бабусі М. О. Боярської-Санковської (1785–1858). Рідним її дідузем був поручик Г. І. Боярський (1779–1815). Його донька Анастасія Григорівна Боярська вийшла заміж за штабс-капітана Василя Васильовича Ростенберга і в придане отримала маєток в селі Рудці (що знаходиться біля трьох братніх могил неподалік від Лазірок). Батьки штабс-капітана жили в Курляндії. До 1835 року вони вже померли. Друга донька Г. І. Боярського – Євдокія – вийшла заміж за капітан-лейтенанта Неверовського. У придане вона отримала маєток в селі Лазірки. Не маючи власних дітей, жінка згодом відписала це помістя Марії Василівні Ростенберг, батько якої 1831 року був уже вдівцем. Після 1835 року він одружився вдруге з А. А. Пашкевич. Нова господиня мала садибу (527 десятин землі) у селі Плеховому Лубенського повіту. У В. Ростенберга й А. Пашкевич народилося п'ятеро синів і чотири дочки. Батькові бракувало часу на доньку Марію від першого шлюбу, як і на господарювання в маєтку села Рудки. Піклування про Марію Василівну і лягло на плечі бабусі й нерідного дідуся. Ініціював знайомство Є. Гребінки з нею, певно, Лев Свічка, одружений із рідною сестрою Євгена Павловича. Неймовірна краса Марії приголомшила поета. Тоді й постав у глибинній суті знаменитий його романс «Очи черные». Автором музики до нього був Флоріан Герман – французький композитор.

Весілля Є. Гребінки й М. Ростенберг відбулося 30 червня 1844 року. Певно, невдовзі після цього подружжя виїхало до Петербурга. 29 листопада 1845 року в них народилася донька, яку назвали Надією. Хрещеними стали ректор Петербурзького університету Петро Олексійович Плетньов і Софія Іванівна – дружина письменника Владиславлєва. Подружжю Гребінок судилося прожити у великій любові та повазі дещо більше чотирьох років. Для утримання сім'ї та літературного салону Є. Гребінка викладав російську граматику та словесність у 2-му кадетському корпусі; ті самі предмети – в Інституті гірничих інженерів та в офіцерських класах Морського кадетського корпусу. Він постійно опікувався долею рідних братів і сестер. Напружена праця без поїздок в Убіжище прискорила його печальну кончину.

Помер письменник від сухот 3 грудня 1848 року. 13 січня 1849 року його похоронили на сімейному цвинтарі в Убіжищі. Після похорону молода вдова разом із дочкою Надією виїхала на Полтавщину. Оселилася в Лазірках – у дідуся й бабусі.

У довіднику «XXXIII. Полтавская губернія. Списокъ населенныхъ мѣстъ по свѣдѣніямъ 1859 года. Изданъ Центральнымъ Статистическимъ Комитетомъ Министерства Внутреннихъ Дѣлъ. Обработанъ <...> Н. Штиглицомъ. Санкт-Петербургъ, 1862» читаємо про Лазірки: 1859 року його віддаль від повітового містечка Лубни – 27 верст, кількість дворів – 135, кількість жителів: чоловіків – 466, жінок – 459, церква православна – 1, ярмарків – 2; селітрові бурти. Найвпливовішим на той час у Лазірках був поміщик В. К. Величко, який мав винокурний завод і жив на Величковому Хуторі – у великому маєтку з розкішним парком. Той маєток не зберігся. Однак залишився флігель, поблизу якого у 1970–1980 роках височіли три ялини, а неподалік від них, мов діди високочолі, ще з часів Гетьманщини високо в небо здіймали густі крони три велетенські дуби. Під тими дубами, за переказами, бував Т. Г. Шевченко.

Про Шевченків дуб у Лазірках писали професор С. М. Варв'янський (у листі до нас), заслужений працівник культури Л. Д. Зінчук (Кайдаш), лауреат державної премії України В. І. Кайдаш та багато інших (у листах до дирекції Лазірківської ЗОШ). 1949 року співавторка цієї статті почула про перебування Великого Кобзаря на Величковому Хуторі (Величанщині) від своєї матері П. І. Міщенко: вона привела мене туди й показала дуб – один з-поміж трьох, під яким нібито й відпочивав видатний митець. Згодом спогад про ту подію оформився у вірш:

ДУБИ ШЕВЧЕНКОВІ В ЛАЗІРКАХ

Три велетні-дуби до сонця тяглися.
Їх крони зімкнулись, їх віти сплелися.
Стояли могутні. Вітри їх хитали,
І листом зеленим вони розмовляли.
Можливо, часи ті далекі згадали,
Коли проходжавсь під оцими дубами,
Прибувши з дороги, Великий Пророк
І сів тут спочити від щемких думок –
Про те, як свитину з каліки знімають,
Як в рекрути сина вдови забирають,
Про панську наругу, кріпацьку неволю,
Про те, що громаді будить треба волю...
Раз поруч з дубами гуляла дівчина –
Чарівна і юна, немовби калина,
А з нею матуся – на дуб показала,
Примовкла, замріялась, потім сказала:
«Шевченко безсмертний, наш геній з народу,
Наш голос прозріння, наш світоч свободи,

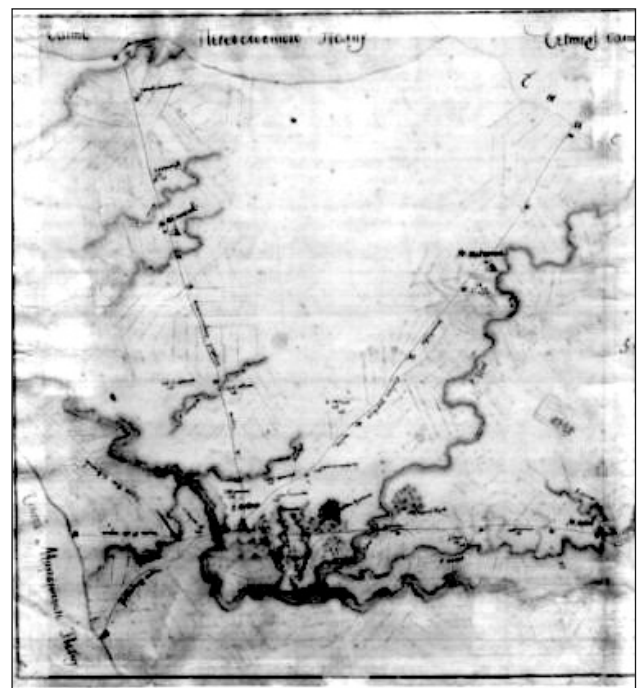
Під дубом крилатим тут грів свою душу,
Шануй святе місце і інших напучуй,
Бо тут те коріння, що дух наш гартує,
Окрилює серце, насагу дарує».

Фрагмент поштового тракту (Хорол – Лубни – Івановська – Пирятин) на «Генеральной карте Полтавской губернии 1821 г.» Фото

Хотілося б, щоб літературознавці академічних інститутів та університетів, краєзнавці, музейники більш детально дослідили перекази про перебування Т. Г. Шевченка у Величка. Проте це вже інша тема.

Неподалік від Величкового Хутора, на відстані 1 км (ст. Івановська), проходив поштовий тракт Санкт-Петербург – Москва – Київ. Це сприяло дружньому спілкуванню дворянських родин. Для будівництва «Обществом Юго-Западных железных дорог» залізниці Боярськими була продана частина приватних земель. Донині на Південно-Західній

Фрагмент карти «больших проезжих дорог, по Лубенскому полку идущих. 1780 г.» Фото

залізниці існують Боярщина та Роз'їзд Боярського – поміж станціями Гребінка і Лубни. Боярські в основному володіли землями в селі Лазірки.

У своїй Рудці дружина Є. Гребінки не змогла поселитися, оскільки в її будинку була розміщена школа, яку письменник відкрив 17 травня 1847 року. На прохання Марії Василівни у травні 1849 року школу закрили, і вона з дочкою таки перебралася в Рудку, а через сім років після смерті свого чоловіка вийшла заміж за поручика П. Маслова, котрий звільнився зі служби в армії в чині штабс-капітана. Той і заходився «керувати» маєтком своєї дружини, але вкрай невміло, наробивши боргів і спричинивши розорення родини. Помістя продали на аукціоні. Усе ж 1864 року Марія Василівна володіла статком у Рудці – 516 десятинами землі, яка дісталася їй від Є. Г. Невіровської. Тоді ж П. Маслов отримав посаду мирового посередника у Віленській губернії; туди переїхала і його сім'я та донька Є. Гребінки. Пізніше він займав посаду мирового посередника в Мінській губернії, 1880 року вийшов у відставку, купив невелике дворище в Смоленській губернії – певно, за гроші доньки поета, отримані в спадок від архітектора М. П. Гребінки. Це 52 034 рублі за мінусом 3732 руб. (для вирівнювання отриманого спадку). Тут Маслов знову «погосподарював», як і в Рудці... Настала бідність. Марію Василівну розбив параліч. Вона пролежала півтора року й померла 15 грудня 1894-го; лише на п'ять місяців пережив її нерозторопний чоловік. І знову дворище продали за борги на аукціоні.

Одиноку й бідну Надію Євгенівну прийняли сестрою милосердя в Полтавський дворянський приют. Тут вона мала невеличку кімнатку, користувалася загальним харчуванням, мала скромну допомогу в одягу. Платню за роботу не отримувала. Генерал О. П. Суражевський та редактор журналу «Исторический вестник» С. М. Шубинський виклопотали призначення їй довічної пенсії в сумі 300 руб. на рік з 1 листопада 1899 року. Після цього донька письменника покинула приют і дала свою згоду доглядати за офіцерами й солдатами в Московській військовій богадільні. У квітні 1900 року була перебралася туди й оселилася в закладі на умовах,

подібних до попередніх. Померла Надія Євгенівна в листопаді (або грудні) 1907 року, проживши 62 роки. Усю душу вона віддавала німецьким, її щиро любили, присвячували вірші.

Як бачимо, найщасливішим у доньки поета було дитинство, яке частково (після смерті батька) пройшло в Лазірках. Цей період співавторка статті відобразила у вірші:

З ДИТИНСТВА ДОНЬКИ Є. ГРЕБІНКИ

Єдина донька, мов несповнена мрія,
Ім'ям наречена сакральним Надія.
Отримані в спадок вишневі Лазірки
Пристаєм стали для доньки Гребінки.
Там гілка значуща дворянського роду
У шовку-траві по лугах Сліпороду
Ходила-бродила в дитячих забавах,
По росах сріблястих в ранкових загравах.
Вечірні розмаї барвистих відтінків
Щоразу зринали у снах у Надійки.
Чотири-п'ять рочків... Дівча невеличке
Гуляло алеями в парку Величка.
У ньому надвечір дерев силуети,
Втікаючи, гралась з донькою поета...
Романс «Очі чорні!» У парку лунали,
З маєтку до Наді пливли-долинали
Предивні звуки. Всім душу ятрили.
Зізнання в коханні – жагучі, тремтливі.
Звучали і голос, і гра на роялі,
З малого села пориваючи в далі
Ті батька бентежно-глибинні зізнання
До матері в згубно-безмежнім коханні.

Працюючи над цим дописом, ми звернулися до видання «Малоросійський родословник» (1914 г. – Т. IV) В. Л. Модзалевського, де, зокрема, вміщено інформацію про родовід Гребінок і Величків, а також використали матеріали статті «К воспоминаниям об Е. П. Гребенке» О. П. Суражевського в журналі «Исторический вестник» (№ 12 за 1900 р.), інформацію про яку надала Л. Д. Зінчук.

